

2

LANDBOUW-ECONOMISCH INSTITUUT
's-GRAVENHAGE

Report No.

209

LANDBOUW-ECONOMISCH INSTITUUT

DEN HAAG - CONRADKADE 175 - TELEFOON 61.41.61 - GIRO 41.22.35

DE ONTWIKKELING VAN DE AGRARISCHE BEVOLKING IN NOORD-GRONINGEN

In de vergadering van de adviescommissie Noord-Groningen werd een nota van de Provinciale Planologische Dienst van Groningen behandeld. Deze nota was getiteld: "Enige gedachten omtrent problemen in Noord-Groningen". Een der punten waarover de meningen van de commissieleden naar aanleiding van genoemde discussienota verdeeld waren, was de toekomstige ontwikkeling van de agrarische werkgelegenheid. In opdracht van dr. Visser, lid dezer commissie, zou ik over deze ontwikkeling het navolgende willen opmerken.

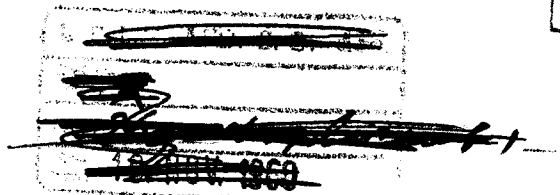
Het is mogelijk, dat de aard en de omvang van de vraagstukken die door de commissie moeten worden opgelost, niet direct afhankelijk zullen zijn van een juiste benadering van de omvang van de toekomstige agrarische bevolking - zoals ook ter vergadering werd opgemerkt -. Toch zal het gewenst zijn zich te baseren op, voor zover mogelijk, nauwkeurige uitgangspunten. Immers de landbouw zal in dit gebied een der voornaamste bestaansbronnen blijven, maar zal desondanks de invloed van optredende structuurwijzigingen ondervinden, die zowel in als buiten de landbouw plaatshebben. Waarschijnlijk zullen dan ook de agrarische beleidscommissies (mogelijkerwijze ook de adviescommissie) zich in de toekomst intensief gaan bezighouden met meer speciale landbouwvraagstukken. In aansluiting hieraan zijn juiste feitelijke gegevens noodzakelijk, die eventueel ter attentie van de agrarische instellingen kunnen worden gebracht.

In het deelrapport van het L.E.I. van "Bedreigd Bestaan" is voor de werkgelegenheidsprognose uitgegaan van de oude landbouwgebiedsindeling welke niet geheel overeenstemde met de 25 gemeenten van Noord-Groningen. Dit was indertijd noodzakelijk, omdat voor deze gedetailleerde analyse verschillende statistische gegevens niet per gemeente beschikbaar waren, maar wel per landbouwgebied. Uit het deelrapport "Het Noorden des Lands" zijn de gegevens voor Noord-Groningen evenmin nauwkeurig te analyseren. De schattingen van de Provinciale Planologische Dienst zijn niet geheel juist, aangezien deze gebaseerd zijn op de Woningtelling 1956, welke een onjuist aantal medewerkende zoons opgeeft. Bovendien is het afnemingspercentage van het aantal arbeiders gebaseerd op het gemiddelde percentage voor de provincie Groningen, welk percentage ontleend is aan het deelrapport "Het Noorden des lands". Een nieuwe berekening waarin de laatste ontwikkeling in Noord-Groningen wordt vermeld en waarin nader wordt ingegaan op de toekomstige ontwikkeling, lijkt derhalve gewenst.

a. De ontwikkeling van de agrarische bevolking in de laatste jaren

Ontwikkeling zelfstandige agrarische bevolking	Hoewel de resultaten van de beroepstellingen en de bedrijfstellingen enkele procenten verschillen geeft de afnemingspercentage van het aantal zelfstandigen en van het aantal bedrijven in beide
--	--

2616

Lec

Log

2789192

64/169

gevallen vrijwel dezelfde tendentie te zien. In de desbetreffende periode is de afnemning ongeveer 1 % per jaar.

Tabel 1

DE ONTWIKKELING VAN HET AANTAL BEDRIJFSHOOFDEN EN BEDRIJVEN
VOLGENS DE BEROEPSTELLINGEN EN DE BEDRIJFSTELLINGEN

Gebied	V- en b. 1947			Woningtelling 1956			Inv. 1947			Inv. 1955			Inv. 1959		
	lb.	td.	tot.	M	V	tot.	lb.	td.	tot.	lb.	td.	tot.	lb.	td.	tot.
N.B. 15 gem.	1537	481	2018	1834	52	1886	1446	527	1973	1371	478	1849	1337	419	1756
C.B. 2 gem.	624	124	748	565	18	583	484	142	626	482	109	591	432	75	507
N.W. 3 gem.	390	31	421	412	7	419	397	31	428	374	28	402	365	24	389
C.W. 5 gem.	647	24	671	644	20	664	620	29	649	592	17	609	561	11	572
25 gem.	3198	660	3858	3455	97	3552	2947	729	3676	2819	632	3451	2695	529	3224
Excl. Noorddijk	3060	646	3706	3307	94	3401	2810	710	3520	2690	621	3311	2575	523	3098

Ontwikkeling aantal zoons Het aantal meewerkende zoons volgens de Woningtelling 1956 is niet betrouwbaar. Gebaseerd op L.E.I.-onderzoeken - door middel van vergelijkingen van telcriteriën en eigen gemeentelijke enquêtes - is een schatting gemaakt van het aantal zoons in 1956.

Tabel 2

DE ONTWIKKELING VAN HET AANTAL MEEWERKENDE ZOONS

	V.- en b. 1947	Woningtelling 1956	Medew. vaste gezinsleden, arb.kr.-telling 1956	Schatting L.E.I. 1956
N. Bouwstreek (15)	517	321	477	500
C. Bouwstreek (2)	218	138	196	200
N. Westerkwartier (3)	136	77	148	125
C. Weidestreek (5)	209	158	239	200
Totaal (25)	1080	694	1060	1025
Excl. Noorddijk	1030	663	1013	975

Ogenschijnlijk lijkt de L.E.I.-schatting hoog, vooral in vergelijking met de Woningtelling 1956. In vergelijking met de arbeidskrachtentelling, waarvan alleen het aantal vast meewerkende personen bekend is en de tijdelijke slechts in werkweken zijn opgegeven, lijkt de schatting vrij betrouwbaar. In verhouding tot het aantal bedrijfshoofden is het geschatte aantal zoons zelfs nog laag. De generatiedruk die voor Nederland gemiddeld ruim boven 1 ligt, komt voor Noord-Groningen gebaseerd op dit aantal zoons slechts op 0,7 uit, welk cijfer aardig zal overeenstemmen met de werkelijkheid.

Ontwikkeling Voorde ontwikkeling van het aantal landarbeiders
aantal land- kan gebruik worden gemaakt van de resultaten van de
arbeiders Volks- en beroepstelling 1947 en de Woningtelling
1956. Hiernaast kunnen de gegevens voor de tussen-
liggende jaren en voor de ontwikkeling in de laatste jaren ont-
leend worden aan de hiermee vrij goed vergelijkbare cijfers van
het Bedrijfspensioenfonds voor de Landbouw.

Tabel 3

DE ONTWIKKELING VAN HET AANTAL LANDARBEIDERS

Gebied	V.- en b. 1947 ¹⁾	Woningtelling 1956	Bedr.Pen.Landbouw 1952 \approx 13 weken
N. Bouwstreek (15)	5694	4641	5071
C. Bouwstreek (2)	746	552	603
N. Westerkwartier (3)	772	556	645
C. Weidestreek (5)	684	447	551
Totaal	7896	6196	6870
Excl. Noorddijk	7803	6147	6819

1) Excl. bosbouw en ontginning.

Hieruit blijkt wel een vrij sterke afneming van de landarbeidersbevolking. Gemiddeld was dit in deze periode van 1947 tot 1956 ongeveer $1 \frac{1}{3} \%$ per jaar. Volgens de C.B.S.-arbeidskrachtentellingen was het aantal vaste overige arbeidskrachten in 1956 ten opzichte van 1950 afgenomen met ruim 2% per jaar. De B.P.L.-cijfers geven inlichtingen over de periode 1952 tot en met 1959. In een 16-tal gemeenten verspreid over Noord-Groningen, die tot 8 rayons behoren, was een vergelijking mogelijk van het verloop. In de andere gemeenten beletten wijzigingen in de rayonindeling een zuivere vergelijking. Er kan echter aangenomen worden dat genoemde 16 gemeenten een vrij betrouwbaar beeld zullen geven van de totale ontwikkeling in Noord-Groningen.

Tabel 4

HET AANTAL GEREGEREERDEN BIJ HET B.P.L. IN 16 GEMEENTEN
VAN NOORD-GRONINGEN
(indexcijfers 1952=100)

	Totaal geregistreerd		\approx 26 wk.	
	absoluut	index	absoluut	index
1952	5835	100	4961	100
1955	5577	96	4560	92
1956	5403	93	4467	90
1957	5221	89	4273	86
1959	4704	81	3889	78

De afnemingsgedurende de laatste 7 jaar was dus gemiddeld ongeveer 3 % per jaar volgens deze gegevens. Vooral in de laatste jaren is de vermindering zeer sterk.

De conclusie die men na bestudering van deze bronnen die in eerste instantie nogal wat verschil vertonen, maar met inachtneming van de verschillen in telcriteria en van de perioden toch een zekere overeenstemming blijken te hebben, luidt derhalve als volgt. In de laatste tien jaar is de landarbeidersbevolking in Noord-Groningen met ongeveer 25 % afgenomen; aanvankelijk was de afnemingsgedurende ongeveer 2 % per jaar, maar nam de laatste jaren toe tot ruim 3 % per jaar.

Samenvattende kan men de agrarische beroepsbevolking in 1960 als volgt berekenen.

Tabel 5

DE AGRARISCHE BEVOLKING IN NOORD-GRONINGEN IN 1960

Gebied	Bedrijfs- hoofden	Zoons	Land- arbeiders	Totaal
N. Bouwstreek (15)	1740	500	4175	6415
C. Weidestreek (2)	500	200	500	1200
N. Westerkwartier (3)	390	125	500	1015
C. Weidestreek (5)	570	200	400	1170
Totaal (25)	3200	1025	5575	9800
Excl. Noorddijk	3085	975	5530	8590

land- en tuinbouw

b. De toekomstige ontwikkeling van de agrarische bevolking

Het is moeilijk om een prognose te maken over een twintigjarige periode. Vooral indien zoals hier geldt de afnemings-tendenties van het aantal personen zo sterk is in de laatste jaren. Min of meer terecht wijst de praktijk erop, dat er op het ogenblik reeds moeilijkheden zijn om met het huidige aantal beroepspersonen de productie te verzorgen. Slechts ten dele is dit juist, omdat de werkloosheidscijfers laten zien dat het arbeidsaanbod, althans plaatselijk en periodiek, nog vrij ruim is. Anderzijds zijn er maanden waarin extra reservepersoneel van buiten het gebied nodig is om de seizoenwerkzaamheden tijdig te kunnen verrichten.

Het bovenstaande wijst erop, dat men bij een voortgaande vermindering van het arbeidsaanbod nog sterker tot mechanisatie en hulp van loonwerkers zal moeten overgaan en misschien wel tot vrij ingrijpende wijzigingen in het bedrijfsplan. Vooral dit laatste is misschien nog moeilijk voor te stellen, aangezien er nog betrekkelijk weinig in deze richting is gebeurd. Toch zal men in de toekomst een oplossing gaan zoeken in een gewijzigd bedrijfsplan met bijvoorbeeld een bouwplan dat leidt tot een sterk verminderde arbeidsbezetting.

Een veronderstelling dat het dal van de afnemings van het aantal arbeidskrachten op het ogenblik bereikt zal zijn, is een voorstelling die niet erg waarschijnlijk lijkt, vooral indien men de situatie vergelijkt met die in de andere zeekelegebieden. Immers in Noord-Groningen is de oppervlakte per arbeidskracht veel kleiner dan in de IJselmeerpolders en in het Zuidwestelijk zeekelegebied. Hiertegenover staat niet een produktie van meer arbeidsintensieve gewassen of meer veredelde produkten. De hogere arbeidskosten wegen niet op tegen de hogere werktuigkosten of meer loonwerkershulp. De lagere rentabiliteit bevestigt de economisch zwakkere positie van de landbouwbedrijven in Noord-Groningen.

Met bovenstaande gedachten als achtergrond is een toekomstige arbeidsbezetting per bedrijfsgrootteklasse opgezet. Hierbij is rekening gehouden met een minimumbezetting per bedrijf, die uiteindelijk moeilijk meer verminderd zal kunnen worden, zelfs niet bij een vrijwel volledige mechanisatie. Het bedrijfsplan is voor de akkerbouwbedrijven gebaseerd op een gedeeltelijke specialisatie van het bouwplan.

Tabel 6

PROGNOSE VAN HET AANTAL BEDRIJVEN EN DE ARBEIDSBEZETTING
IN 1980 IN NOORD-GRONINGEN ¹⁾

Grootte- klasse in ha	Aantal landbouw- bedrijven			Totale bedrijfs- hoofden	arbeidsbezetting in 1980			Gemiddelde bezetting per bedrijf
	1955	1959	1980		zoons	arbeiders	totaal	
1-5	429	329	150	150	60	15	225	1,5
5-10	347	342	200	200	80	20	300	1,5
10-20	486	466	350	350	140	210	700	2,0
20-30	473	479	500	500	200	550	1250	2,5
30-50	708	708	700	700	280	1820	2800	4,0
>50	247	251	250	250	100	900	1250	5,0
Totaal	2690	2575	2150	2150	860	3515	6525	3,0

1) Inclusief Noorddijk.

Het accent komt op deze wijze te liggen op twee- en driemans-bedrijven, maar voor de bedrijven groter dan \pm 35 ha is toch reeds een gemiddelde bezetting gerekend van meer personen.

Indien men naast bovengenoemde bezetting op de landbouwbedrijven een tuindersbevolking rekent van ongeveer 1000 personen, dan zou de agrarische beroepsbevolking in de periode van 1960 tot 1980 afnemen met een derde deel. Het aantal landarbeiders zou verminderen met ~~35~~ ~~40~~ %. Voor de huidige begrippen is bovengenoemde berekening wellicht als een prognose moeilijk aanvaardbaar. De oplossing om tot

een dergelijke structuurontwikkeling te komen ziet men waarschijnlijk nog niet op deze korte afstand en de middelen hiervoor zijn gedeeltelijk ook nog niet beschikbaar. Toch is het goed om bij maatregelen gericht op de niet-agrarische werkgelegenheid of ten behoeve van de plattelandsstructuur genomen, rekening te houden met de mogelijkheid, dat bovenstaande ontwikkeling voor de landbouw niet onwaarschijnlijk is.

B.H. Perdok

's-Gravenhage, 2 november 1960